

Assessorament psicopedagògic - 1

ACOMPANYANT LA INTRODUCCIÓ PER PART DELS PROFESSIONALS DE L'EAP DE PROCESSOS D'ASSESSORAMENT ORIENTATS A GENERAR PRÀCTIQUES MÉS INCLUSIVES

José Ramón Lago

Universitat de Vic

Javier Onrubia

Universitat de Barcelona

RESUM

L'article presenta un procés de formació i treball conjunt realitzat al llarg de dos cursos acadèmics amb un grup de professionals de l'EAP de Sant Martí. El contingut del procés ha estat l'estratègia d'assessorament psicopedagògic per a la millora de les pràctiques docents proposada per Lago i Onrubia (2008, 2011a, 2011b). El procés ha comportat la posada en marxa per part dels professionals participants de processos d'assessorament dirigits a introduir millores concretes, des d'una perspectiva inclusiva, en les pràctiques del professorat en els centres en què intervenien habitualment, i l'acompanyament i suport a aquests processos per part dels assessors/formadors. El procés buscava tant l'apropiació de l'estratègia per part dels professionals, incorporant-la a la seva pràctica assessora habitual, com el contrast i revisió de la pròpia estratègia i de les idees que la fonamenten.

Paraules clau: assessorament psicopedagògic, col·laboració, educació inclusiva, serveis educatius

ABSTRACT

This paper presents a process of training and joint work realised along two academic courses with a group of professionals of the EAP of Sant Martí. The content of the process was the strategy of collaborative consultation aimed at the improvement of the educational practices proposed by Lago and Onrubia (2008, 2011a, 2011b). The professionals developed collaborative consultation processes in the schools where they usually act as consultants, and the trainers/consultants gave support and accompany these processes. The process aimed both the appropriation of the strategy by the professionals, incorporating it to their ordinary practice as consultants, and the review of the strategy itself and of their founding ideas.

Keywords: psycho pedagogical advice, cooperation, inclusive education, educational services

L'article pretén presentar breument el procés de formació i treball conjunt que, durant dos cursos acadèmics, hem estat duent a terme amb un grup de professionals de l'EAP de Sant Martí al voltant de l'estratègia d'assessorament psicopedagògic per a la millora de les pràctiques docents proposada per Lago i Onrubia (2008, 2011a, 2011b). Aquest procés tenia dos objectius. D'una banda, que els professionals de l'EAP participants poguessin apropiar-se d'aquesta estratègia encetant, amb un acompanyament i suport continuats, processos d'assessorament en alguns dels centres en què intervenien de manera habitual que ajudessin els docents a introduir millores, en una direcció inclusiva, en les seves

pràctiques de centre o d'aula. D'altra banda, i a partir de l'anàlisi i la reflexió conjunta sobre aquests processos d'assessorament, es volia contribuir a revisar les propostes de la pròpia estratègia d'assessorament, i a contrastar críticament les idees i conceptes que la fonamenten. La presentació d'aquest treball conjunt serveix, a més, com a marc d'un seguit d'articles que descriu quatre dels processos d'assessorament que es van concretar en els centres en el context del treball del grup, i que recull algunes de les reflexions i valoracions dels professionals participants un cop acabat el treball.

Amb aquestes finalitats, organitzarem l'article en tres parts. En la primera, recuperarem molt breument els elements clau de l'estratègia d'assessorament psicopedagògic per a la millora de les pràctiques docents proposada per Lago i Onrubia. En la segona, presentarem els criteris generals de la proposta de formació i treball conjunt sobre aquesta estratègia que ha fonamentat el treball desenvolupat. I en la tercera, descriurem com es van concretar les sessions de treball amb el grup.

UNA ESTRATÈGIA D'ASSESSORAMENT PSICOPEDAGÒGIC PER A LA MILLORA DE LES PRÀCTIQUES EDUCATIVES

L'estratègia d'assessorament psicopedagògic per a la millora de les pràctiques elaborada per Lago i Onrubia (Lago & Onrubia, 2008, 2011a, 2011b) s'ubica en un model educatiu d'intervenció psicopedagògica, i pren com a referents una concepció socio-constructivista de l'aprenentatge i l'ensenyament, una visió sistèmica de les pràctiques i les institucions educatives, una caracterització de la innovació i millora de les pràctiques educatives com a procés social i cultural (vs. merament tècnic), i diverses aportacions teòriques i pràctiques del moviment per a l'escola inclusiva.

L'estratègia es concreta en un conjunt de propostes sobre com concretar els continguts d'assessorament, quines fases i procediments seguir en el procés d'assessorament per a la millora, com concretar aquestes fases i procediments en tasques per a la construcció de la millora i de col·laboració entre assessors i docents, i quins recursos discursius pot fer servir l'assessor per al desenvolupament del procés.

Molt breument descrites, les fases d'un procés d'assessorament per a la millora de les pràctiques que considera l'estratègia són cinc:

1. **La primera fase comporta l'anàlisi i la negociació de la demanda d'assessorament, i la definició conjunta dels objectius i la planificació del procés.** Per a això, és important desenvolupar en aquesta fase procediments dirigits a promoure i orientar que la demanda es formuli en termes d'un procés col·laboratiu entre assessor i docents dirigit a introduir canvis i millores en la pràctica educativa dels professors participants; a negociar i delimitar de manera consensuada els rols d'assessor i docents en el procés d'assessorament; a definir i concretar en una primera aproximació el contingut d'assessorament —aquells aspectes de la pràctica del professorat que es creu desitjable i possible canviar—; i a delimitar els components concrets d'aquesta pràctica —per exemple, objectius, continguts, activitats, materials, instruments d'avaluació...— que es pretén que siguin objecte de canvi i millora.

2. La **segona fase remet al registre i anàlisi de les pràctiques del professorat** en relació amb els continguts de millora acordats, i la formulació més detallada dels canvis a realitzar a partir d'aquesta anàlisi. Per a això, l'estratègia proposa dur a terme procediments de recollida i anàlisi de les pràctiques del professorat; d'anàlisi de documents teòrics, informes i exemples d'experiències relacionades amb aquestes pràctiques i amb els canvis a realitzar en elles; i d'especificació detallada dels canvis que, a partir del contrast entre les pràctiques reals i els referents teòrics i pràctics analitzats, es considera més possible i prioritari introduir en les pràctiques actuals dels professors.
3. La **tercera fase es centra en el disseny conjunt de les millores** que s'han decidit al final de la fase anterior. Això requereix, en l'estratègia, desenvolupar procediments de delimitació de cadascun dels canvis o propostes de millora; d'anàlisi conjunta de què comporta introduir cadascun dels canvis; de selecció o elaboració dels materials necessaris per dur a terme els canvis; i d'establiment d'acords detallats sobre quan i com s'introduiran els canvis, i com i amb quins instruments es farà el seguiment d'aquesta introducció, i la seva avaluació.
4. La **quarta fase** comporta l'acompanyament per part de l'assessor al **desenvolupament, seguiment i avaluació del procés de posada en pràctica dels canvis i millores**. Per això, l'estratègia planteja procediments orientats a encetar, seguir i valorar sobre la marxa la introducció de les millores; i a ajustar i redefinir, si és necessari, en el propi procés, aquesta introducció, i la concreció de les pròpies millores.
5. La **cinquena i última fase** contemplada per l'estratègia **es centra en l'avaluació del procés realitzat i els seus resultats**, i la presa de decisions conjuntes sobre l'eventual continuïtat de l'assessorament. Això suposa desenvolupar procediments d'avaluació dels canvis i millores introduïts en les pràctiques del professorat, de la repercussió d'aquests canvis en l'aprenentatge dels alumnes, i del propi procés de treball conjunt desenvolupat; així com de presa de decisions i assumpció conjunta de compromisos sobre com continuar el procés d'introducció de les millores — generalitzant-ho a més situacions o més participants, o amb una major formalització—, i el propi procés d'assessorament.

UNS PROPOSTA D'ACOMPANYAMENT I SUPORT A LA INTRODUCCIÓ PER PART DELS PROFESSIONALS DE L'EAP DE PROCESSOS D'ASSESSORAMENT ORIENTATS A GENERAR PRÀCTIQUES DOCENTS MÉS INCLUSIVES

Els mateixos referents conceptuals que acabem d'indicar ens han portat a delimitar alguns criteris que configuren la proposta que fem per tal de dur a terme un procés de formació i treball conjunt amb professionals de l'assessorament al voltant d'aquesta estratègia:

- El procés a desenvolupar amb els professionals s'ha de basar en la utilització real de l'estratègia d'assessorament en el context habitual d'intervenció d'aquests professionals, i en la reflexió sobre aquesta utilització. Això suposa que cada professional que participa en el treball es responsabilitza de posar en

marxa, en un dels centres en què intervé habitualment, i amb les condicions habituals en que fa aquesta intervenció, un procés d'assessorament que miri de generar pràctiques docents més inclusives a l'aula o al centre. La realització d'aquests assessoraments es negocia i pacta amb els centres a través dels mecanismes habituals de negociació propis dels processos d'intervenció psicopedagògica en un model educatiu. Les demandes i funcions habituals dels professionals dels EAPs són, per tant, un referent fonamental del treball.

- El procés a desenvolupar amb els professionals ha de tenir un caràcter conjunt i col·laboratiu entre aquests professionals i els formadors/assessors. Aquest caràcter, però, no treu que els formadors/assessors disposin d'un model inicial del procés de treball a seguir, n'elaborin una planificació acurada, anticipin i entomin les dificultats que van sorgint, i tinguin la responsabilitat general d'orientar i guiar el treball.
- En aquest context, les sessions de treball es dediquen, fonamentalment, a la revisió, anàlisi i reflexió conjunta i alhora guiada pels formadors/assessors sobre els processos d'assessorament que han posat en marxa els diferents professionals. El procés de treball, per tant, es configura com un procés d'acompanyament i suport als processos d'assessorament que els diferents professionals estan fent en els centres.
- En aquest procés d'acompanyament, la dinàmica del treball entre formadors/assessors i professionals recrea, en bona part, la dinàmica dels propis processos d'assessorament que duen a terme els professionals: els professionals ajuden el professorat a canviar les seves pràctiques docents, i els formadors/assessors ajuden els professionals a canviar les seves pràctiques assessores. El grup de treball s'enfronta a situacions i dificultats similars a les que els professionals es troben en els seus assessoraments, i l'actuació dels formadors/assessors ha d'il·lustrar dins la pràctica del grup els mateixos nivells d'anàlisi i disseny, referents, instruments i formes d'actuació que els professionals han d'anar incorporant a la seva pròpia pràctica.
- La reflexió sobre la pràctica és, per tant, l'eina fonamental per al treball del grup, en un doble nivell: la reflexió sobre el que passa en els processos d'assessorament encetats pels diferents professionals, i la reflexió sobre el que passa en el propi grup. Tots dos nivells venen informats per l'estratègia objecte de treball, i es retroalimenten mútuament. La finalitat que presideix aquesta reflexió és ajudar els professionals a planificar, revisar i ajustar els processos d'assessorament que estan duent a terme en els centres, així com a apropiar-se de manera personal de les idees que fonamenten l'estratègia i donar-li sentit. Al mateix temps, ajuda els formadors/assessors, i al grup com a conjunt, a revisar la pròpia estratègia i les idees que la fonamenten.

LA CONCRECIÓ DE LA PROPOSTA EN L'EAP DE SANT MARTÍ: EL PROCÉS DE TREBALL DESENVOLUPAT

La nostra primera relació amb l'EAP de Sant Martí es va establir com a tutors d'estudiants universitaris que feien les seves pràctiques curriculars en l'equip. En el marc d'algunes reflexions al voltant dels aprenentatges que feien els estudiants sobre les seves pràctiques va anar sorgint la possibilitat de fer algun tipus de treball conjunt al voltant de processos d'assessorament que anessin més enllà de les tasques dels professionals associades a la valoració individual d'alumnes o a la

gestió de recursos a partir d'aquestes valoracions. En aquest context va anar apareixent com a possible referent per a aquest treball el document "Assessorament per la millora de les pràctiques educatives", estructurat a partir de l'estratègia de Lago i Onrubia, i que havia estat elaborat per un grup de treball sobre la temàtica, promogut pel Departament d'Ensenyament. En aquest grup de treball hi havien participat professionals de diferents EAP, i els professionals de l'EAP de Sant Martí en tenien coneixement[1].

Finalment, la proposta de dur a terme aquest treball es va formalitzar a finals del curs 2012-2013, per iniciar el procés en el curs 2013-2014. Es va acordar que el procés tindria una durada mínima d'un curs acadèmic, que es vertebraria al voltant de l'acompanyament i suport a processos d'assessorament per a la millora, que els professionals participants posarien en marxa en alguns dels seus centres, i que les sessions de treball s'ajustarien quant a nombre i calendari, aproximadament, a cadascuna de les cinc fases que l'estratègia proposada contempla per a la realització inicial d'un procés d'assessorament d'aquest tipus. Els formadors/assessors es comprometien a acompanyar i donar suport als processos d'assessorament en marxa, i els professionals a fer una certa formalització per escrit del desenvolupament de cada procés, per possibilitar un procés de reflexió guiada, sistemàtic i orientat conceptualment. En el procés participàvem, inicialment, els dos formadors/assessors, i vuit professionals de l'EAP (assessors/res psicopedagògics/ques i també professionals de la intervenció social) que així ho van decidir, inclosa la directora de l'equip.

A principis del curs 2013-2014, el treball es va iniciar amb una sessió inicial (la "Sessió 0"), amb una triple finalitat:

- 1) Presentar i analitzar inicialment l'estratègia d'assessorament per a la millora i els seus referents teòrics.
- 2) Concretar el procés de treball a desenvolupar conjuntament com a grup al voltant de cada fase de l'estratègia. Bàsicament, es va acordar que aquest procés comportaria tres moments:
 - a. en la sessió de treball conjunt amb els formadors/assessors prèvia a què els professionals portessin a la pràctica una fase determinada dels seus processos d'assessorament, s'analitzarien els procediments de la fase, identificant actuacions importants, i les que semblaven més fàcils i difícils d'assolir. També es presentarien els instruments (graelles) per descriure i analitzar individualment la pràctica de la fase;
 - b. entre una sessió de treball conjunt i la següent, els professionals farien, individualment, la descripció i anàlisi de les sessions d'assessorament realitzades en els seus centres, seguint els instruments presentats; a més, aproximadament una setmana abans de la següent sessió conjunta, tindrien una reunió interna en què, en petits grups formats en funció de les temàtiques dels assessoraments, posarien en comú les descripcions i anàlisis individuals, per preparar la sessió conjunta posterior;
 - c. en la següent sessió conjunta, es posaria en comú el treball dels petits grups, i s'analitzarien els avenços i dificultats, plantejant elements de

revisió i millora dels diferents assessoraments, i re-conceptulitzant el treball de la fase corresponent.

- 3) Dur a terme el treball inicial d'anàlisi de la fase 1 de l'estratègia d'assessorament, i de presentació dels instruments de descripció i anàlisi, per encetar el procés.

A partir d'aquí, les diferents sessions de treball del curs van seguir aquest esquema acordat a la Sessió 0. Es va dedicar una sessió a cada fase de l'estratègia d'assessorament, amb una periodicitat aproximada d'una sessió de treball conjunt cada mes o mes i mig. Al final del curs, alguns dels processos d'assessorament en els centres s'havien completat i d'altres no, i es va valorar l'interès de continuar el treball un curs més, amb la mateixa estructura bàsica, per tal de culminar i/o ampliar els processos encetats.

Els recorreguts d'assessorament desenvolupats en el marc d'aquest treball han estat molt diversos:

- pel que fa als continguts: treball a l'aula, aspectes col·lectius, treball social, treball amb famílies (elaboració de plans individualitzats, suport a l'aula, hàbits i rutines en la família, llenguatge oral, atenció social...)
- pel que fa a les etapes educatives: infantil, primària o secundària
- pel que fa als participants (mestres tutors, especialistes, mestres d'educació especial, Comissió d'Atenció a la Diversitat, equips directius...) i a la manera com s'incorporen a l'assessorament (a partir de casos o demandes individuals o a partir d'un plantejament més global o institucional)
- pel que fa al procés, el ritme de treball i els resultats assolits: alguns processos es van tancar en un curs i després s'han ampliat, d'altres han necessitat dos cursos per completar-se, alguns es van interrompre o es van haver de redefinir o reformular.

En aquest context, els articles de Laura Herrero, Ma. José Marco, Ana Monteagudo i Montse Sierra presenten, de diverses maneres, quatre d'aquests recorreguts, i el de Francesc Mena i Rosa Solé recull algunes opinions i valoracions dels professionals participants sobre el procés de formació i treball conjunt, un cop finalitzat.

Nota:

[1] El document, juntament amb un vídeo de presentació, es pot trobar a <http://xtec.gencat.cat/ca/serveis/sez/eap/>

Referències Bibliogràfiques:

- Lago, J. R., & Onrubia, J. (2008). *Assessorament psicopedagògic i millora de la pràctica educativa*. Vic: Eumo.
[Edició en castellà, revisada: *Asesoramiento psicopedagógico y mejora de la práctica educativa*. Barcelona: Horsori, 2011]
- Lago, J. R., & Onrubia, J. (2011). Un modelo de asesoramiento para la mejora de las prácticas educativas. En E. Martín, & J. Onrubia (Coords.), *Orientación educativa y procesos de innovación y mejora de la enseñanza* (pp. 11-32). Barcelona. Graó.